

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА»
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЛОГОПЕДІЯ» (денна форма навчання)

<i>Бекешина М. А.</i>	Подолання порушень звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами театралізовано-ігрової діяльності
<i>Бойчук К. Ю.</i>	Активізація комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи PECS
<i>Бурдейна Л. С.</i>	Формування номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом засобами альтернативної комунікації
<i>Гаврилюк О. О.</i>	Скринінг мовленнєвої функції у військовослужбовців із черепно-мозковими травмами
<i>Гаєр А. Ю.</i>	Розвиток комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з функціональними зоровими труднощами засобами ігрової діяльності
<i>Галенко В. М.</i>	Скринінг артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями звуковимови
<i>Данильченко В. Ю.</i>	Формування фонематичного компонента мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами інтерактивної візуалізації фонем
<i>Доропій С. С.</i>	Особливості проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра
<i>Дробович В. Д.</i>	Збагачення прикметникового словника дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами цифрових технологій
<i>Кадирова Є. Р.</i>	Система роботи над байками на уроках літературного читання з учнями початкових класів з мовленнєвими труднощами
<i>Кушнірчук А. П.</i>	Формування навички мовного аналізу та синтезу в учнів початкової школи з особливими освітніми потребами
<i>Мошина В. С.</i>	Формування граматичних категорій відмінку та роду у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин
<i>Онопрієнко Т. О.</i>	Стратегія логопедичного втручання з подолання порушень читання молодших школярів з мовленнєвими труднощами
<i>Пінчук В. Ю.</i>	Формування вимови приголосних у дітей старшого дошкільного віку із дитячою апраксією мовлення засобами Cued Articulation
<i>Самойленко А. В.</i>	Формування монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами фразового конструктора
<i>Ярошевська А. О.</i>	Формування фонаційного дихання у дітей молодшого дошкільного віку засобами логоспівок

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА» ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЛОГОПЕДІЯ»

Бекешина Марія Андріївна

Науковий керівник:

Литвиненко Віталіна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук

ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день зростає кількість дітей із порушеннями мовлення, найпоширенішими з яких є порушення звуковимови. Вони ускладнюють комунікацію та впливають на розвиток мовленнєвих і когнітивних навичок. Сучасні методики корекції часто ігнорують емоційно-мотиваційну складову, важливу для залучення дітей до процесу. Театралізовано-ігрова діяльність, як природна й приваблива форма роботи, сприяє розвитку мовлення через емоційну залученість і творчість. Однак, існуюча проблема щодо її системного застосування з метою подолання порушень звуковимови у дітей старшого дошкільного віку залишається актуальною та потребує подальшого дослідження.

Серед засобів корекції мовленнєвих порушень важливе місце посідають ігрові методи, які базуються на діяльнісному підході. Зокрема, театралізовано-ігрова діяльність є дієвим засобом, що інтегрує корекційно-розвивальні, навчально-пізнавальні та творчі компоненти. Театралізована гра дозволяє створювати природні комунікативні ситуації, спрямовані на стимулювання активного використання правильної звуковимови. Відомий педагог С. Русова була однією з перших, хто вбачав у театралізованій діяльності ефективний засіб розвитку мовлення та систематизував різні види театралізованої діяльності. У дошкільній педагогіці для визначення діяльності, що пов'язана з театром, використовують декілька термінів: «театралізована діяльність» (А. Богуш), «театральна-ігрова діяльність» (О. Аматыєва), «театралізована гра» (Л. Артемова), «театральна-мовленнєва діяльність» (Н. Гавриш).

Дидактичним та методичним аспектами розвитку мовлення дітей засобами театралізованої діяльності присвячені праці Л. Артемової, Н. Луцан, Ю. Котелянець, О. Олійник, Т. Поніманської, О. Ляховець. Проте, незважаючи на значний внесок науковців у вивчення проблеми розвитку мовлення засобами театралізованої діяльності, недостатньо дослідженим залишається питання подолання порушень звуковимови у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізовано-ігрової діяльності. Недостатня теоретична й практична розробленість цієї проблеми зумовлює необхідність подальшого її дослідження, що й визначило вибір теми: «Подолання порушень звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами театралізовано-ігрової діяльності».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити методичні рекомендації щодо формування правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами театралізовано-ігрової діяльності.

Відповідно до мети визначено завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз науково-методичної літератури з проблеми подолання порушень звуковимови у дітей старшого дошкільного віку.
2. Підібрати інструментарій та обстежити стан сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.
3. Розробити методичні рекомендації щодо формування правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами театралізовано-ігрової діяльності.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: теоретичні методи – аналіз наукової, навчально-методичної літератури та досліджень з проблеми подолання порушень звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами для визначення науково-теоретичного підґрунтя дослідження; узагальнення наукових підходів щодо формування правильної звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; здійснення якісного аналізу дослідження; *емпіричні методи* – проведення констатувального експерименту з метою діагностики стану сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; *методи обробки та аналізу даних* – здійснення кількісного та якісного аналізу, систематизація та інтерпретація результатів дослідження, формування висновків.

Ключові слова: порушення звуковимови, мовленнєві труднощі, театралізовано-ігрова діяльність, діти старшого дошкільного віку.

Бойчук Катерина Юріївна

Науковий керівник:

Лопатинська Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук

АКТИВІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА ЗАСОБАМИ КОМУНІКАТИВНОЇ СИСТЕМИ PECS

Актуальність дослідження. У сучасних умовах зростає кількість дітей з розладами аутистичного спектра, що обумовлює необхідність розробки ефективних методів розвитку їхньої комунікативної діяльності. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, поширеність розладів аутистичного спектра у світі зростає, і на сьогодні показник складає приблизно 1 випадок на 100 дітей. В Україні кількість дітей з розладами аутистичного спектра також має тенденцію до збільшення, що вимагає від освітян, психологів та логопедів пошуку ефективних методів навчання та соціалізації.

Однією з найважливіших проблем дітей з розладами аутистичного спектра є труднощі у розвитку мовлення та комунікації, що значною мірою ускладнює їхню адаптацію до соціального середовища та освітнього процесу. Відсутність або недостатній рівень комунікативних навичок призводить до проблем у взаємодії з однолітками та дорослими, обмежує доступ до якісної освіти та соціалізації. В цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження альтернативних методів комунікації, зокрема системи обміну зображеннями PECS (Picture Exchange Communication System), яка є ефективним засобом навчання означеної категорії дітей навичкам комунікації.

PECS розроблена як система альтернативної комунікації, що дозволяє дітям з порушеннями мовлення використовувати візуальні символи для вираження своїх потреб і думок. Її ефективність підтверджена вітчизняними науковими дослідженнями (Н. Бабиць, О. Боряк, Т. Єжова, Ю. Косенко, О. Козинець, В. Кривоногова, Т. Куценко, Г. Усатенко, М. Чайка та ін.), які демонструють покращення комунікативних навичок, збільшення ініціативи у спілкуванні та зниження рівня фрустрації у дітей з розладами аутистичного спектра.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення освітніх стратегій для дітей з розладами аутистичного спектра шляхом використання сучасних методик альтернативної комунікації. Використання системи PECS в освітньому процесі може стати ефективним інструментом для активізації комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку, що сприятиме їхній соціальній адаптації, розвитку мовлення та когнітивних навичок.

Основні положення та принципи інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами закріплені у низці міжнародних та національних нормативно-правових документів:

Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, Законі України «Про освіту», Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг», Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» тощо. Це підкреслює важливість впровадження системи PECS як одного з ефективних методів реалізації інклюзивної освіти.

Науковці приділяють значну увагу вивченню різних аспектів розвитку комунікації у дітей з розладами аутистичного спектра, зокрема використанню альтернативних методів навчання (А. Bondy, L. Frost та ін.). Проте, незважаючи на наявні дослідження, ця проблема не отримала активного впровадження в закладах освіти та серед батьків через недостатню обізнаність, обмежені ресурси та недостатню інтеграцію методу PECS у загальноосвітній простір.

Таким чином, проведення дослідження, спрямованого на вивчення ефективності застосування комунікативної системи PECS для активізації комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку розладами аутистичного спектра, є актуальним і має значну теоретичну та практичну значущість.

Мета дослідження: розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність роботи з активізації комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками (PECS).

Відповідно до мети визначено завдання:

1. Здійснити аналіз науково-методичної літератури з теоретичних основ порушень комунікативного розвитку дітей з розладами аутистичного спектра.
2. Визначити стан сформованості комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра.
3. Розробити і впровадити систему роботи з активізації комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками (PECS) та встановити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи:* узагальнення теоретичних даних, аналіз наукових, психологічних, соціально-педагогічних джерел; системно-структурний аналіз літературних джерел та нормативних документів, розробка системи роботи з активізації комунікативної діяльності дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра засобами комунікативної системи обміну картками (PECS), формулювання висновків; *емпіричні методи:* констатувальний, формувальний і контрольний експерименти, визначення стану сформованості комунікативних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутистичного спектра; *методи математичної статистики* з метою кількісно-якісної обробки даних та визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту.

Ключові слова: дитина з розладами аутистичного спектра, молодший шкільний вік, комунікативна діяльність, альтернативна комунікація, система обміну картками (PECS), активізація.

Бурдейна Людмила Сергіївна

Науковий керівник:

Литвиненко Віталіна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ НОМІНАТИВНОГО СЛОВНИКА У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АУТИЗМОМ ЗАСОБАМИ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність дослідження. Сучасні дослідження в галузі спеціальної освіти та логопедії вказують на важливість формування номінативного словника у дітей з аутизмом, адже мовлення є основним способом комунікації та соціальної взаємодії. У дітей старшого дошкільного віку з

аутизмом нерідко спостерігаються мовленнєві порушення і, відповідно, труднощі комунікації, що ускладнює їхнє інтегрування в освітнє середовище, соціум та подальше навчання.

Одним із ефективних шляхів подолання цих труднощів є використання засобів альтернативної комунікації, таких як піктограми, комунікативні картки, електронні пристрої, жести. Альтернативна комунікація дозволяє забезпечити дітям з аутизмом можливість висловлювати свої думки, бажання та емоції, навіть якщо їхні вербальні можливості обмежені. Однак специфіка розвитку номінативного словника в межах альтернативної комунікації залишається недостатньо вивченою.

Проблема формування номінативного словника, як зазначають у своїх дослідженнях Н. Базима, І. Куценко, О. Ткач та ін., є особливо актуальною для старшого дошкільного віку, оскільки саме в цей період діти активно готуються до навчання в школі. Засвоєння базових номінативних понять є важливим етапом у розвитку мислення, когнітивних здібностей та комунікативних навичок. Водночас діти з аутизмом потребують спеціально організованого підходу, який враховує їхні індивідуальні особливості та труднощі.

Таким чином, дослідження формування номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом засобами альтернативної комунікації є суттєво актуальним. Воно спрямоване на розробку і впровадження ефективної методики, яка сприятиме покращенню мовленнєвого розвитку, інтеграції цих дітей у суспільство.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та емпірично перевірити ефективність методики формування номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом засобами альтернативної комунікації.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми формування номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом.
2. Визначити рівень сформованості номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом.
3. Розробити та апробувати методику формування номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом засобами альтернативної комунікації.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи:* вивчення та аналіз наукової літератури з проблеми формування номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом для визначення теоретичних засад дослідження; аналіз сучасних підходів до альтернативної комунікації в навчанні дітей з аутизмом з метою визначення ефективних методів формування номінативного словника; *емпіричні методи:* діагностичне дослідження рівня сформованості номінативного словника у дітей старшого дошкільного віку з аутизмом шляхом проведення аналізу мовленнєвої діяльності; розробка методики формування номінативного словника засобами альтернативної комунікації для дітей старшого дошкільного віку з аутизмом; апробація запропонованої методики у практичній діяльності; *методи обробки даних:* кількісний та якісний аналіз результатів дослідження та інтерпретація задля оцінки ефективності методики.

Ключові слова: альтернативна комунікація, номінативний словник, аутизм, діти старшого дошкільного віку.

Гаврилюк Олександр Олександрович

Науковий керівник:

Бабич Наталія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

СКРИНІНГ МОВЛЕННЄВОЇ ФУНКЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІЗ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВИМИ ТРАВМАМИ

Актуальність дослідження. 2022 рік став переломним і трагічним для України, коли внаслідок військової агресії з боку росії Україна опинилася в епіцентрі масштабних бойових дій. Вибухи, обстріли та масоване переміщення військової техніки стали частиною реальності, з якою зіштовхнулися десятки мільйонів українців. Військовослужбовці стали основною опорою, на якій трималася стабільність країни, що не зникла з карти світу. Однак війна принесла не лише руйнування, а й величезні людські втрати, спричинивши численні травми серед учасників бойових дій.

Точна статистика щодо черепно-мозкових травм (ЧМТ) за період війни в Україні наразі недоступна. Однак, за даними Міністерства охорони здоров'я України, в останні роки спостерігається різке збільшення кількості черепно-мозкових травм серед військових, що є наслідком бойових дій. Такі травми можуть призводити до порушень мозкової діяльності, зокрема до різноманітних мовленнєвих дисфункцій, що потребують висококваліфікованої медичної допомоги та тривалої реабілітації.

Мовленнєві порушення, що виникають внаслідок ЧМТ, значно ускладнюють процес соціальної адаптації та реабілітації поранених, знижуючи якість їхнього життя та здатність до виконання професійних обов'язків. Проблеми з мовленням можуть впливати на здатність військових спілкуватися з родиною, колегами, у процесі медичного обслуговування та у повсякденному житті. Це, у свою чергу, може призводити до погіршення психоемоційного стану, розвитку депресії та соціальної ізоляції.

Аналіз наукових праць A. Billot, Sw. Kiran, R. Fucetola, Th. A. Martin, M. Gyorfi, A. K. Wallace, D. Howard, K. Swinburn, G. Porter та ін. дозволяє дійти висновку, що обстеження та відновлення мовленнєвої функції у таких осіб включає декілька етапів, які охоплюють всі складові мовлення. Також потрібно зазначити, що відновлення мовлення після черепно-мозкової травми є комплексним процесом, який залежить від локалізації та ступеня ураження мозкових структур. Дослідження показують, що реабілітаційні заходи мають бути індивідуалізованими та спрямованими на поступове відновлення всіх аспектів мовлення, зокрема фонологічних, лексичних, граматичних та ін.

Українські науковці також активно вивчають, досліджують і розробляють підходи до мовленнєвої терапії військовослужбовців з ЧМТ. Так, Н. Лопатинська та В. Мельник описують мовленнєві порушення, які стали наслідками поранень військовослужбовців. Н. Бабич розглядає поняття черепно-мозкових травм, порушення мовлення, які виникають внаслідок цих травм, зокрема заїкання, шляхом аналізу закордонного досвіду в контексті реабілітації пацієнтів, які мають різний рівень мовленнєвих дисфункцій.

Оскільки ЧМТ часто супроводжується не лише мовленнєвими порушеннями, а й іншими когнітивними та психомоторними порушеннями, важливим є комплексний підхід до діагностики та реабілітації. У цьому контексті мовленнєвий скринінг є важливою частиною реабілітації військовослужбовців, адже він надає можливість швидко й точно визначити наявні механізми порушень і спланувати програму логопедичної роботи. Особливо важливим він є для раннього виявлення порушень мовлення у постраждалих від ЧМТ, що дозволяє розпочати реабілітацію якомога раніше. Відповідно це суттєво підвищує шанси на відновлення мовленнєвих функцій. Водночас, мовленнєва реабілітація є складною та багатогранною, тому важливо розробити ефективні методи скринінгу та визначення показань для подальшого втручання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити скринінг мовленнєвої функції у військовослужбовців, які отримали черепно-мозкові травми, з метою раннього виявлення мовленнєвих дисфункцій та визначення основних напрямів їхньої реабілітації.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових джерел щодо діагностики мовленнєвої функції військовослужбовців із черепно-мозковими травмами.
2. Розробити інструментарій для визначення стану обізнаності й застосування логопедами/терапевтами мови та мовлення методик діагностики мовленнєвої функції у військовослужбовців із черепно-мозковими травмами.
3. Розробити скринінг мовленнєвої функції військовослужбовців із черепно-мозковими травмами та апробувати його в межах реабілітаційного відділення.
4. Розробити методичні рекомендації щодо застосування мовленнєвого скринінгу військовослужбовців із черепно-мозковими травмами логопедами/терапевтами мови та мовлення в межах реабілітаційних відділень.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи:* аналіз наукових досліджень, статей з обраної теми; узагальнення, синтез теоретичних даних – з метою формулювання висновків та накопичення науково-теоретичного підґрунтя для вивчення особливостей мовленнєвої функції у осіб із ЧМТ; *емпіричні методи:* опитування логопедів/терапевтів мови і мовлення для визначення стану їхньої обізнаності щодо використання мовленнєвого скринінгу у роботі з пацієнтами; розроблення скринінгу на основі міжнародного досвіду діагностики мовленнєвих дисфункцій для перевірки його ефективності у роботі з військовослужбовцями із ЧМТ; *методи обробки та аналізу даних* – здійснення кількісного та якісного аналізу, статистичний аналіз, систематизація та інтерпретація результатів дослідження, формування висновків.

Ключові слова: мовленнєва функція, черепно-мозкова травма, скринінг, мовленнєвий скринінг, порушення мовлення, реабілітація, мовленнєва терапія.

Гаєр Анна Юріївна

Науковий керівник:

Васильєва Галина Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ЗОРОВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Дошкільний вік є важливим етапом у формуванні мовлення, яке виступає одним із провідних засобів комунікації та соціалізації дитини. Проте в сучасних умовах дедалі частіше зустрічаються порушення мовленнєвого розвитку у дітей, що потребують спеціалізованої допомоги. У сучасному суспільстві формування комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку є важливою умовою для їх гармонійного розвитку та успішної інтеграції у соціальне середовище. Спілкування дитини включає не лише здатність вступати в контакт і вести діалог із співрозмовником, але й вміння уважно слухати, використовувати міміку та жести для кращого вираження своїх думок та емоцій. Проблеми у спілкуванні, конфліктність та ізоляція свідчать про слабку адаптацію дитини до соціального середовища і можуть стати причиною серйозних труднощів у майбутньому.

Особливої уваги потребують діти з функціональними зоровими труднощами, для яких ефективна комунікація ускладнюється порушенням сприйняття візуальної інформації. Наразі в Україні порушення зору є найпоширенішим видом розладів у дітей молодшого дошкільного віку. Діти з такими порушеннями стикаються з труднощами у процесі взаємодії з однолітками,

дорослими та навколишнім середовищем, що може негативно вплинути на процес соціалізації. Ігрова діяльність, яка є провідною у дошкільному віці, створює сприятливі умови для розвитку комунікативних навичок, стимулюючи мовленнєву активність, взаємодію та емоційну адаптацію. Діти з функціональними зоровими труднощами досить часто стикаються з труднощами в пізнавальній діяльності через недостатній розвиток моторики тіла та орієнтування в просторі, як близькому, так і далекому.

Комунікативні навички як психологічний феномен включають здатність дитини до ефективного спілкування, адекватного вираження своїх емоцій, потреб та розуміння інших людей. Вони відіграють важливу роль у соціалізації дитини, сприяють її адаптації в суспільстві та формуванню міжособистісних стосунків. У дітей із функціональними зоровими труднощами розвиток комунікативних навичок має свою специфіку, оскільки обмежене сприйняття візуальної інформації вимагає активного використання компенсаторних механізмів, зокрема розширення можливостей слухового сприйняття та посилення ролі невербальних засобів комунікації.

Особливості формування комунікативної компетентності у дітей з порушеннями зору досліджували багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, українські вчені Т. Вербина-Белік, В. Засенко, Н. Мачихіна, О. Селіванова, В. Синьов, Г. Тарасенко звертали увагу на значення мовленнєвої активності для когнітивного та соціального розвитку дітей дошкільного віку із порушеннями зору, акцентували увагу на тому, що вони стикаються з труднощами в розпізнаванні мимічних та жестових сигналів співрозмовника, в результаті чого може ускладнюватись процес їх взаємодії та соціальної інтеграції.

Зарубіжні вчені K. Erickson, S. Fraiberg, Y. Hatwell, B. Lowenfeld, P. MacCuspie, B. Röder та ін., розглядали компенсаторний розвиток дітей з порушеннями зору та особливості їхньої соціальної взаємодії. Ефективність ігрової діяльності як засобу розвитку комунікації у дітей з порушеннями зору підтверджена дослідженнями закордонних вчених G. Douglas, P. Geld, M. McLinden, які у своїх працях акцентують увагу на необхідності включення інтерактивних методів навчання для активізації комунікативних процесів у дітей з порушенням зору.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити ефективність методики, що сприяє розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з функціональними зоровими труднощами на основі використання ігрових технологій.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Опрацювати та систематизувати науково-теоретичні підходи до вивчення особливостей розвитку комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з функціональними зоровими труднощами.
2. Діагностувати рівень сформованості комунікативних навичок у дітей зазначеної категорії.
3. Розробити та емпірично перевірити методику формування комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з функціональними зоровими труднощами засобами ігрової діяльності.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: *теоретичні методи:* аналіз наукових праць з педагогіки, логопедії, спеціальної психології присвячених особливостям розвитку комунікативних навичок у дітей із порушенням зору, зокрема їхній соціалізації та специфіці взаємодії в колективі, а також щодо використання ігрової діяльності як засобу розвитку мовлення та комунікації; *емпіричні методи:* констатувальний та формувальний експеримент, діагностика рівня сформованості комунікативних навичок у дітей молодшого дошкільного віку з функціональними зоровими труднощами, розроблення та впровадження методики корекційної роботи, заснованої на використанні ігрових технологій; *методи обробки та аналізу даних:* здійснення кількісного та якісного аналізу, статистичний аналіз з метою оцінки ефективності запропонованої методики, систематизація та інтерпретація результатів дослідження, формування висновків.

Ключові слова: комунікативні навички, молодший дошкільний вік, адаптація, соціалізація, комунікація, ігрова діяльність.

Галенко Вікторія Миколаївна

Науковий керівник:

Тичина Катерина Олександрівна,
кандидат психологічних наук

СКРИНІНГ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗВУКОВИМОВИ

Актуальність дослідження. Артикуляційна моторика відіграє ключову роль у формуванні правильної звуковимови у дітей. Чіткість і точність вимови звуків забезпечується скоординованою роботою органів артикуляції, таких як губи, язик, нижня щелепа. Ці органи повинні швидко переключатись між різними артикуляційними позиціями для правильної вимови голосних і приголосних звуків. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання скринінгу артикуляційної моторики, що дозволяє вчасно виявити труднощі й організувати ефективну логопедичну роботу.

Порушення артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку впливають на формування фонематичної компетентності, що ускладнює у подальшому оволодіння навичками читання та письма (Е. Данілавічюте, В. Ільяна, Ю. Рібцун, Т. Хомик). Недостатній контроль артикуляційних рухів заважає дитині співвідносити акустичні ознаки звуків із моторними еквівалентами, що проявляється у труднощах фонематичного аналізу, диференціації та злиття звуків у слова. Це стає причиною помилок у звуко-буквеній відповідності, які перешкоджають правильному читанню та письму. Порушення інтеграції слухового, мовнорухового та зорового аналізаторів потребує цілеспрямованої корекції, спрямованої на розвиток артикуляційної моторики, фонематичних уявлень і слухового контролю.

Дослідження залежності якості звуковимови від стану артикуляційної моторики активно розвивається в українській науковій спільноті, зокрема у роботах І. Андрусьової, Н. Бабич, С. Кондукової, С. Коноплястої, В. Литвиненко, Н. Лопатинської, Н. Манько, Н. Пахомової, О. Ревуцької, Ю. Рібцун, К. Тичини, Л. Федорович та ін. Вчені зазначають, що порушення звуковимови можуть бути пов'язані зі станом артикуляційної моторики, зумовленим порушеннями міофункціонального профілю (І. Андрусьова, Н. Бабич, В. Литвиненко, Н. Манько, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, L. Bruneel, G. Pauw, Z. Thijs, A. Lierde та ін.); нейромоторним дефіцитом і недостатньою іннервацією м'язів артикуляційного апарату при різних формах дизартрії (Л. Бондар, Н. Гаврилова, В. Галущенко, А. Голуб, В. Кисличенко, С. Конопляста, Л. Косташенко, В. Кравець, Н. Пахомова, Е. Данілавічюте, S. Barnes, S. Bloch, A. E. Emery); кінестетичними та кінетичними порушеннями при артикуляційних диспраксіях (Н. Гаврилова, Н. Пиляєва, І. Мартиненко, К. Тичина); вродженими незрощеннями губи та/або піднебіння (С. Конопляста, А. Мельник, О. Канюра, Н. Лопатинська, О. Гуменюк, А. Цибулько, В. Філоненко, А. Яковенко).

Зважаючи на складність і багатогранність причин порушень артикуляційної моторики, питання своєчасного їх виявлення набуває особливої актуальності. Молодший шкільний вік є критично важливим періодом для скринінгу мовленнєвого розвитку, оскільки на цьому етапі часто проявляються невиявлені в дошкільному віці порушення артикуляційної моторики. Це зумовлено як недостатньою увагою батьків і педагогів, так і обмеженим доступом до логопедичних послуг. Особливо важливо діагностувати та коригувати ці порушення в період активного формування навичок читання й письма, адже їх ігнорування може спричинити труднощі у навчанні, зниження академічної успішності та ускладнення соціальної адаптації дитини. Як зазначають А. Яцинік, І. Баранець і Н. Пахомова, ситуація ускладнюється в умовах воєнного стану, що спричинив масове переміщення дітей, обмежений доступ до корекційно-розвиткових послуг і перехід на змішану чи дистанційну форму навчання. Через ці фактори значна кількість учнів початкової школи залишається без необхідної діагностики та корекції

порушень звуковимови, що ще більше загострює проблему дефіциту логопедичних послуг у регіонах.

Враховуючи сучасні виклики особливо актуальною є потреба у впровадженні швидких, доступних і стандартизованих методів виявлення мовленнєвих порушень, що підкреслює важливість проведення скринінгу в молодшому шкільному віці. З огляду на вищесказане ефективність скринінгу як первинного інструменту виявлення порушень артикуляційної моторики підтверджується можливістю його проведення в умовах школи педагогами та логопедами.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично апробувати методику скринінгу артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями звуковимови.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми діагностики артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями звуковимови.
2. Розробити інструментарій для визначення стану артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями звуковимови.
3. Розробити та апробувати методику скринінгу артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями звуковимови.
4. Розробити методичні рекомендації щодо застосування скринінгу артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями звуковимови в умовах закладів загальної середньої освіти.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи:* аналіз науково-методичної літератури з проблеми діагностики артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями звуковимови; *емпіричні методи:* констатувальний експеримент з метою розроблення методики скринінгу артикуляційної моторики у дітей молодшого шкільного віку з порушенням звуковимови та апробації цієї методики у практичній діяльності, *методи обробки та аналізу даних:* здійснення кількісного та якісного аналізу, інтерпретація та систематизація результатів дослідження; формулювання висновків.

Ключові слова: скринінг, артикуляційна моторика, молодший шкільний вік, порушення звуковимови.

Данильченко Вікторія Юріївна

Науковий керівник:

Данілавичюте Еляна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ ФОНЕМАТИЧНОГО КОМПОНЕНТА МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ФОНЕМ

Актуальність дослідження. Сформованість фонематичного компонента мовлення відіграє важливу роль у мовленнєвому розвитку дитини і є основою для правильної звуковимови, успішного опанування лексики, граматики, навичок читання та письма. Ознакою недосконалості фонематичної складової мовлення є своєрідність розвитку фонематичних процесів: уваги, сприймання, пам'яті, уявлень, контролю, аналізу та синтезу. Найчастіше означені особливості проявляються у вигляді функціонально-мовленнєвих труднощів різного ступеня прояву: недостатності розпізнавання та розрізнення звуків мовлення за наявності збереженого фізіологічного слуху, неправильній звуковимові, недосконалості умінь складати слово зі звуків або виділяти певний звук у слові на слух. Такі труднощі гальмують розвиток усного мовлення у

дошкільному віці (Л. Бартенєва, І. Брушневська, Н. Гаврилова, Г. Грибань, Л. Коваль, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко та ін.), з одного боку, а з іншого – стають серйозною перешкодою на шляху до опанування писемного мовлення, що виступає невід’ємною складовою оволодіння знаннями в контексті різних освітніх галузей під час навчання у школі (О. Аркадєва, Е. Данілавічюте, В. Ільяна, З. Мартинюк, М. Савченко, Л. Тенцер, Н. Чередніченко та ін.).

Аналіз механізмів забезпечення акустичної складової фонематичного компонента мовлення дає змогу визначити її ключову особливість: дистантний характер сприймання слухових ознак звуків, що свідчить про відсутність матеріальної (тілесної) опори, яка присутня при їхній вимові. У разі наявності труднощів звуковимови, відсутність «правильного» артикуляційного укладу або його недосконалість також залишає дитину без надійної матеріальної опори, яка має сприяти формуванню еталонних фонематичних уявлень. Саме тому існуючі методики логопедичної роботи передбачають використання різноманітних опор (запропонованих авторами спеціальних позначок, переважно візуальних і тактильних у вигляді роздаткового матеріалу), які здатні компенсувати відсутність природних при виконанні завдань, що спрямовані на розвиток мовлення, поки воно знаходиться на етапі формування і потребує виразніших відчуттів. Водночас такі опори не є адаптованими до індивідуальних потреб дитини і кожного разу потребують значних витрат часу та ресурсів для виготовлення, вдосконалення або оновлення. Статичність означених опор може призводити до зниження мотивації до навчання і втрати інтересу за причини дефіциту інтерактивності.

У сучасному освітньому просторі все більшої популярності набуває метод *інтерактивної візуалізації* – репрезентації даних у графічній формі, що дає змогу користувачеві взаємодіяти з інформацією з метою її кращого розуміння та аналізу (B. Shneiderman, E. Tufte, D. Fisher). Переваги методу полягають у тому, що видається можливим вносити зміни у контекст візуалізації (наприклад, швидко збільшувати масштаб, обирати різні параметри), адаптуючи завдання відповідно до індивідуальних потреб дитини. Цінність такого формату візуалізації полягає у можливості спростувати матеріал, який підлягає опануванню, а також збагачувати його необхідними підказками, якими можуть скористатися і батьки, підтримуючи дитину вдома (О. Бабиц, Л. Білоусова, Н. Білошапка, О. Пометун, J. Heer, D. Fisher; L. Shuler; J. Shulman). Створення методичного інструментарію на основі інтерактивної візуалізації набуває особливого значення у контексті підтримки дошкільників з функціонально-мовленнєвими труднощами різного ступеня прояву водночас за причини провідної ролі візуального способу засвоєння знань у дошкільному віці (С. Грищенко, Т. Дубічинська, М. Левченко, О. Савченко, О. Середа, Н. Keller, D. Kolb, M. Pigeat, J. Huddens, N. Ressler, S. Robinson), додатково аргументуючи актуальність дослідження на тему «Формування фонематичного компонента мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами інтерактивної візуалізації фонем».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити ефективність методики формування фонематичного компонента мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами інтерактивної візуалізації фонем.

Відповідно до мети визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової та методичної літератури щодо формування фонематичного компонента мовлення.
2. Визначити стан сформованості фонематичного компонента мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.
3. Розробити та експериментально перевірити ефективність методики формування фонематичного компонента мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами інтерактивної візуалізації фонем.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи:* аналіз та узагальнення наукової та методичної літератури з питання формування фонематичного компонента мовлення, методики визначення стану сформованості фонематичного компонента мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; аналіз результатів констатувального експерименту з метою розроблення методики формування фонематичного

компонента мовлення засобами інтерактивної візуалізації фонем; аналіз та узагальнення результатів контрольного експерименту; *емпіричні методи*: констатувальний експеримент для визначення стану сформованості фонематичного компонента мовлення у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами, формувальний та контрольний експерименти для апробації та перевірки ефективності запропонованої методики формування фонематичного компонента мовлення засобами інтерактивної візуалізації фонем; *методи обробки та аналізу даних* - здійснення кількісного та якісного аналізу, інтерпретація та систематизація результатів дослідження; формулювання висновків.

Ключові слова: фонема, фонематичний компонент мовлення, фонематичні процеси, діти дошкільного віку, мовленнєві труднощі, інтерактивна візуалізація.

Доропій Софія Сергіївна

Науковий керівник:

Литвиненко Віталіна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Актуальність дослідження. У сучасному світі спостерігається зростання кількості дітей із розладами аутистичного спектра (РАС). За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (2023), частота РАС серед дітей становить приблизно 1 випадок на 100 осіб, а в окремих країнах цей показник є ще вищим. В Україні також фіксується тенденція до збільшення кількості дітей із РАС, що зумовлює необхідність удосконалення корекційних методів, особливо у сфері мовленнєвого розвитку, соціальної адаптації та комунікації.

Діти з РАС зазнають значних труднощів у соціальній взаємодії, комунікації та регуляції поведінки, що ускладнює їхню інтеграцію в суспільство. Особливості їхнього мовленнєвого розвитку можуть варіюватися від повної відсутності мовлення до виражених порушень комунікативної функції, труднощів у розумінні та використанні мовлення за призначенням. Це зумовлює потребу в застосуванні спеціальних методик, спрямованих на розвиток мовлення та соціальних навичок.

Одним із ефективних методів корекційної роботи з дітьми з РАС є логоритміка – методика, що поєднує мовлення, рух і музику. Її ефективність доведено в дослідженнях українських (О. Бабяк, Л. Стахова) та зарубіжних (S. Bhatar, R. Wigram, E. Schlaug) науковців. Логоритмічні вправи сприяють розвитку мовленнєвих навичок через стимуляцію загальної та дрібної моторики, ритмізацію мовлення та залучення сенсорних каналів сприйняття. Дослідження підтверджують, що музично-рухові заняття сприяють формуванню нейронних зв'язків, що є важливим аспектом розвитку дітей із РАС (R. Wigram).

В умовах інклюзивного навчання логоритміка є не лише засобом корекції мовленнєвих порушень, а й ефективним інструментом соціалізації дітей із РАС. Завдяки ритмічним та моторним компонентам діти краще сприймають мовленнєві моделі, покращується їхня здатність до емоційного реагування та підвищується рівень комунікативної взаємодії. Варто зазначити, що в Україні логоритмічні методики активно впроваджуються в логопедичну практику, проте вони потребують подальшого наукового обґрунтування та адаптації до специфічних потреб дітей із РАС.

Отже, актуальність дослідження визначається необхідністю розробки та впровадження ефективних логоритмічних вправ, спрямованих на покращення мовленнєвого розвитку, соціалізації та адаптації дітей дошкільного віку з РАС.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати організацію та проведення логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра, щодо покращення їх мовленнєвого розвитку.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Проаналізувати науково-теоретичні підходи до логоритміки як методу корекційної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектра.
2. Дослідити та визначити особливості мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.
3. Розробити методичні рекомендації щодо особливостей проведення логоритмічних занять з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження: *теоретичні методи* – аналіз наукової, навчально-методичної літератури з проблеми щодо застосування логоритміки з дітьми з розладами аутистичного спектра; здійснення якісного аналізу дослідження; *емпіричні методи* – проведення констатувального експерименту з метою діагностики стану сформованості мовлення дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра; розробка методичних рекомендацій щодо застосування логоритмічних вправ з дітьми дошкільного віку з розладами аутистичного спектра; *методи обробки та аналізу даних* – здійснення кількісного та якісного аналізу, систематизація та інтерпретація результатів дослідження, формування висновків.

Ключові слова: логоритміка, логопедична робота, розлади аутистичного спектра, діти дошкільного віку.

Дробович Вікторія Дмитрівна

Науковий керівник:

Бабич Наталія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗБАГАЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКОВОГО СЛОВНИКА ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Актуальність дослідження. Своєчасний розвиток прикметникового словника у дітей старшого дошкільного віку є важливим аспектом їх мовленнєвого, когнітивного та соціального розвитку (О. Белова, А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поніманська). Для дітей із мовленнєвими труднощами ця складова набуває особливого значення, оскільки саме прикметники формують основи детального опису, розширення уявлень про навколишній світ і точного вираження думок. Недостатній розвиток прикметникового словника негативно впливає на формування зв'язного мовлення, ускладнює комунікацію, що, у свою чергу, може перешкоджати успішній адаптації до шкільного навчання (О. Белова, К. Луцько, А. Малюга, Л. Трофименко).

Аналіз наукової літератури показав, що питанням розвитку лексичного запасу дітей дошкільного віку займалися Т. Андрєєва, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Дем'яненко, К. Крутій, Н. Лисенко, К. Луцько, Т. Поніманська, Ю. Руденко, Н. Січкарук та ін. Порушення лексичної складової мовлення, що проявляються в обмеженості словникового запасу у дітей із порушеннями мовлення вивчали О. Белова, Н. Гаврилова, Н. Горбунова, Т. Коломоець, К. Луцько, І. Марченко, О. Мартинчук, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, М. Шеремет та ін. Ці дослідження підкреслюють важливість своєчасного розвитку словникового запасу дітей, особливо в умовах мовленнєвих труднощів, адже це є основою для формування зв'язного мовлення і забезпечення успішної адаптації до шкільного навчання.

Сучасні тенденції у логокорекційній роботі вимагають від логопедів та педагогів застосування інноваційних підходів у роботі з дітьми старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, зокрема, цифрових технологій. У сучасних умовах, коли цифрові ресурси є

невід'ємною частиною життя дитини, їх використання робить навчання більш цікавим і доступним, завдяки цьому діти легше долучаються до навчання і швидше досягають позитивних результатів, що особливо важливо для формування мовленнєвих навичок.

До цифрових технологій, що можуть бути використані для розвитку прикметникового словникового запасу, належать інтерактивні презентації, мультимедійні ігри, мобільні додатки, віртуальні ресурси та цифрові книги. Дослідженнями впровадження цифрових технологій у роботу з дітьми старшого дошкільного віку займалися такі науковці, як Т. Андрющенко, В. Баранова, Н. Гавриш, Н. Дудник, З. Зінченко, Л. Лохвицька, С. Ляшенко, І. Мардарова, Ю. Руденко, S. Neuman, Kathy Hirsh-Pasek.

Таким чином, актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю розробки інноваційних підходів до збагачення прикметникового словника дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами через використання цифрових технологій, які відповідають сучасним освітнім викликам і сприяють розвитку лексичної складової мовлення, що є умовою ефективної комунікації дитини під час навчання у школі.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та апробувати інтерактивні завдання для збагачення прикметникового словникового запасу дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами шляхом використання цифрових технологій.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз науково-методичної літератури з проблеми розвитку прикметникового словника у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.
2. Підібрати діагностичний інструментарій і визначити стан сформованості прикметникового словника у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.
3. Розробити та емпірично перевірити ефективність інтерактивних завдань, створених із використанням засобів цифрових технологій для збагачення прикметникового словника у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Шляхи реалізації мети та завдань є: *теоретичні* – аналіз, синтез та систематизація науково-методичної літератури з проблеми збагачення прикметникового словника у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; теоретичне осмислення науково-методичної літератури для розроблення методики обстеження рівня сформованості прикметникового словника, виокремлення діагностичного інструментарію; теоретичне осмислення та узагальнення результатів аналізу літератури та констатувального експерименту з метою розроблення методики із застосування інтерактивних завдань, створених з використанням цифрових технологій для збагачення прикметникового словника у означеної категорії дітей; розроблення методики застосування цифрових технологій для збагачення прикметниковою лексикою мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення; *емпіричні* – діагностика рівня сформованості прикметникового словника у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення, констатувальний, формувальний та контрольний-аналітичний експерименти; *методи обробки та інтерпретації даних* – кількісний та якісний аналіз отриманих результатів експерименту з метою здійснення узагальнення та систематизації результатів дослідження.

Ключові слова: збагачення прикметникового словника, мовленнєві труднощі, цифрові технології, інтерактивні завдання, старший дошкільний вік.

Кади́рова Єли́завета Русланівна

Науковий керівник:

Васильєва Галина Іванівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

СИСТЕМА РОБОТИ НАД БАЙКАМИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

Актуальність дослідження. У сучасній науково-педагогічній літературі дитяче читання розглядають як один з важливих видів мовленнєвої діяльності особистості, цілеспрямований процес прилучення дитини до найкращих зразків художньої літератури. Важливим завданням сучасної початкової освіти є навчання дітей з мовленнєвими труднощами і особливо актуальним є питання формування навичок читання, адже саме воно є базовим для успішного навчання в закладі освіти та й усього подальшого життя.

У цьому контексті заслуговує на увагу вивчення байки, оскільки цей вид літературного жанру має значний потенціал для розвитку мовлення та мислення дітей. Вона містить у собі повчальний зміст, цікавий сюжет та яскраві образи, що сприяє зацікавленню дітей читанням, кращому засвоєнню матеріалу, розвитку уміння виразно та змістовно висловлювати свої думки. Використання байок на уроках літературного читання стимулює пізнавальну активність, уяву та критичне мислення учнів. Проте, діти з порушеннями мовлення часто відчують труднощі у сприйнятті та розумінні байок через особливості свого мовленнєвого розвитку. Крім того, порушення читання негативно впливає на формування особистості дитини.

Питанням пошуку оптимальних шляхів формування читання у дітей з мовленнєвими труднощами займалося багато науковців: Н. Бабич, О. Безручко, О. Вашуленко, Г. Грибань, Е. Данілавічюте, В. Ільяна, О. Коваленко, З. Мартинюк, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, Г. Шелюк та ін. Вітчизняні дослідники Т. Білявська, О. Савченко, І. Сойко у своїх роботах зацентрували увагу на необхідності практичного застосування байок для розвитку мовлення у молодших школярів та наголосили на важливості правильної методики проведення уроків літературного читання, де байки є потужним інструментом для розвитку мовлення. З'ясовано, що систематична робота над змістом байок та використання різних способів їхнього аналізу дозволяє збагатити мовлення, розвинути мислення учнів та виховати моральні якості у кожної дитини.

З кожним роком кількість дітей із різноманітними мовленнєвими порушеннями зростає, що вимагає пошуку ефективних методів та підходів з метою успішного оволодіння навичками читання, формування культури мовленнєвого спілкування. Наше дослідження дозволяє розробити методику щодо підвищення ефективності використання байки в освітньому процесі, що сприяє подоланню мовленнєвих бар'єрів у дітей початкових класів. Адже байки є важливим інструментом для формування мовленнєвих компетенцій, оскільки вони містять яскраві образи, прості сюжети та моральний сенс, що виховує правильні духовні цінності майбутнього покоління нашої країни. Розробка ефективних методів навчання читанню байок сприятиме підвищенню якості освіти дітей з мовленнєвими труднощами та їх успішній інтеграції в освітній процес. Дослідження цієї проблеми розширить теоретичні знання про особливості навчання дітей з мовленнєвими труднощами та сприятиме розвитку корекційної педагогіки. Його результати можуть бути використані вчителями початкових класів, вчителями-логопедами, спеціальними педагогами для підвищення ефективності навчання дітей з мовленнєвими труднощами, а також для розробки сучасних педагогічних підходів у навчанні літератури.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та апробувати систему роботи над байками на уроках літературного читання з учнями початкових класів з мовленнєвими труднощами.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити аналіз науково-методичної літератури з теоретико-методичних засад роботи над байками на уроках літературного читання з учнями початкових класів з мовленнєвими

- труднощами.
2. Визначити особливості організації системи роботи над байками на уроках літературного читання з учнями початкових класів з мовленнєвими труднощами.
 3. Розробити авторську систему роботи над байками на уроках літературного читання з учнями початкових класів з мовленнєвими труднощами та перевірити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні:* узагальнення теоретичних даних, теоретичний аналіз наукової літератури для окреслення роботи над байками; системно-структурний аналіз літературних джерел та нормативних документів; синтез – дослідження різноманітних підходів до вирішення даної проблеми з метою створення науково-теоретичної бази щодо визначення сформованості навичок роботи над байками в учнів початкових класів з мовленнєвими труднощами; *емпіричні:* дослідити особливості організації системи роботи над байками на уроках літературного читання з учнями початкових класів з мовленнєвими труднощами (експертне оцінювання); *методи обробки та аналізу даних* - здійснення кількісного та якісного аналізу, систематизація та інтерпретація результатів дослідження, формування висновків.

Ключові слова: байка, учні початкових класів, мовленнєві труднощі.

Кушнірчук Ангеліни Павлівни

Науковий керівник:

Хомик Тетяна Василівна,

кандидат педагогічних наук

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ МОВНОГО АНАЛІЗУ ТА СИНТЕЗУ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Актуальність дослідження. Інклюзивна освіта є одним із пріоритетних напрямків розвитку сучасної освітньої системи, що передбачає створення рівних можливостей для навчання всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних потреб і можливостей. У цьому контексті особливого значення набуває забезпечення якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема через адаптацію освітнього процесу та застосування спеціальних методик щодо опанування навчальних знань зі шкільних предметів. Важливі аспекти щодо особливостей навчання дітей з особливими освітніми потребами та організацію інклюзивного навчання розкрито у напрацюваннях Е. Данілавічюте, А. Колупаєвої, О. Мартинчук, Ю. Найди, Н. Софій, О. Таранченко, Л. Трофименко та ін.

Проте і досі актуальними постають питання щодо опанування учнями початкових класів з особливими освітніми потребами шкільних знань, особливо з предметів мовного циклу. Відповідно до змісту Концепції Нової Української школи (2016) вони мають вміти усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів); реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ тощо. Державний стандарт початкової освіти (2018) передбачає формування в учнів початкової ланки освіти уміння усно обмінюватися інформацією з іншими особами, сприймати та її використовувати задля досягнення власних цілей у різних комунікативних ситуаціях; аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію з текстів різних типів та медіа; висловлювати думки, почуття та ставлення письмово або в реальному часі, дотримуючись правил літературної мови; досліджувати власне мовлення та творчо підходити до використання мови, спостерігати за мовними явищами та аналізувати їх.

Одними із ключових із означених умінь та здатностей, є достатній рівень опанування молодшими школярами навичками мовного аналізу і синтезу, які передбачають визначення кількості звуків у слові, їх послідовність; розрізнення голосних і приголосних звуків; поділ слів на частини та розуміння способів творення слів; визначення частин мови, членів речення, зв'язків

між словами; розпізнавання структури тексту (зачин, основна частина, кінцівка); виділення теми й основної думки, складання слів із складів; побудова речень за зразком та самостійно, використовуючи різні частини мови; створення текстів із кількох речень та переказ тексту, дотримуючись логічної послідовності подій тощо (Н. Адамюк, Л. Вавіна, А. Висоцька, Л. Бартенєва, Е. Данілавичюте, О. Савченко, Л. Трофименко, Р. Шиян та ін.). Все означене є підґрунтям для успішного опанування дітьми молодшого шкільного віку писемною продукцією (письмом і читанням) та грамотою, що своєю чергою, забезпечує успішність навчання та соціальної інтеграції.

Дослідження вітчизняних науковців (Є. Кузьмінська, І. Марченко, Т. Пічугіна, В. Тищенко, Л. Трофименко, В. Тарасун, Н. Чередніченко та ін.) засвідчують, що учнів з особливими освітніми потребами мають значні труднощі в опануванні навичками мовного аналізу та синтезу, що характеризуються: несформованістю процесів звукового аналізу та синтезу, труднощами зі сприйняттям окремих слів у реченні та окремих речей у тексті та ін. (О. Близнюк, А. Турубарова); слабким розрізненням окремих звуків, закінчень слів, префіксів та ін. (Т. Пічугіна, Ю. Рібцун); труднощами з освоєнням словесної мови (синтаксису, морфології, семантики, граматики) (О. Олефір, Є. Кузьмінська). Все означене призводить до низки складнощів під час опанування граматичною складовою мовлення, навичками читання та письма, що ускладнює повноцінне розуміння інформації, проблеми під час переказу тексту, опису серії малюнків тощо.

Отже, недостатня увага щодо особливостей формування навичок мовного аналізу та синтезу у означеної категорії учнів може призвести до їхньої соціальної ізоляції та низької самооцінки. Вивчення ефективних стратегій та методів формування цих навичок дозволить педагогам краще підтримувати учнів у їхньому навчальному процесі.

Таким чином, дослідження цієї теми є актуальним не лише з теоретичної точки зору, але й з практичної. Оскільки воно сприятиме розробці нових підходів до навчання учнів початкової школи з особливими освітніми потребами та покращенню їхніх навичок мовного аналізу та синтезу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування навички мовного аналізу та синтезу в учнів початкової школи з особливими освітніми потребами.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження;
2. Підібрати діагностичний інструментарій та визначити рівень сформованості навички мовного аналізу та синтезу в учнів початкової школи з особливими освітніми потребами.
3. Розробити систему роботи щодо формування навички мовного аналізу та синтезу в учнів початкової школи з особливими освітніми потребами та експериментально перевірити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є використання низки методів: *теоретичних*: аналіз, синтез та систематизація науково-методичної літератури з метою вивчення теоретичних передумов формування навички мовного аналізу та синтезу; теоретичне осмислення науково-методичної літератури для підбору діагностичного інструментарію обстеження стану сформованості означеної навички та методики її формування; *емпіричні*: констатувального, формувального та контрольного експериментів з метою визначення стану сформованості навички мовного аналізу та синтезу в учнів початкової школи з особливими освітніми потребами та з'ясування ефективності запропонованої методики її формування; *методи обробки та інтерпретації даних*: кількісний та якісний аналіз, інтерпретація та систематизація результатів дослідження, формулювання загальних висновків.

Ключові слова: учні початкової школи, особливі освітні потреби, інклюзивне освітнє середовище, мовний аналіз та синтез, формування навички мовного аналізу та синтезу.

Мошина Вікторія,

Науковий керівник:

Данілавічюте Еляна Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ВІДМІНКА ТА РОДУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ З ІНШОМОВНИХ РОДИН

Актуальність дослідження. Опанування граматичних категорій української мови дітьми дошкільного віку є фундаментальним етапом їхнього мовленнєвого розвитку, адже саме вони виступають основою системності та структурованості мовлення, забезпечуючи не лише правильність побудови висловлювань, а й логіку, точність та зв'язність комунікації. У дітей дошкільного віку цей процес відбувається на основі тісного зв'язку мислення, уваги та пам'яті, що складають когнітивну основу мовлення. Особливе значення граматичні категорії мають для підготовки дитини до шкільного навчання, де мовленнєві навички є ключовими для засвоєння знань. Саме тому своєчасний і правильний розвиток цих категорій є важливою складовою мовленнєвої і пізнавальної діяльності дитини (Я. Гуцова, В. Купчишина, Л. Мацук).

Відповідно до інноваційної концепції визначення функціонально-мовленнєвих освітніх труднощів у осіб з особливими мовленнєвими потребами (Е. Данілавічюте) дефіцит функцій мовлення різного походження може стосуватися якості відтворення звуко-складової структури слова, розбірливості мовлення, темпу і ритму, мелодико-інтонаційного малюнку, характеристик голосу, розрізнення звуків мовлення на слух, використання словникового запасу і граматики, перебігу читання і письма, прояву комунікативної компетентності. Ситуація обтяжується виникненням необхідності здобувати освіту в іншомовному середовищі: до недосконалого стереотипу рідної мови додається ще один, засвоєння якого має неодмінно відбуватися з опорою на перший, який прийнято називати «материнським» (W. Penfield & L. Roberts). Перебіг подальшого становлення мовлення відбувається в умовах наявності не лише функціонально-мовленнєвих труднощів, а і соціоадаптаційних, одним з проявів яких виступає складність опанування норм іншої мови, що може призводити до соціальної ізоляції за причини страху або невпевненості, зниженню мотивації до вивчення нової мови у цілому (Н. Дем'яненко, Р. К. S. Hoff).

Аналіз результатів сучасних досліджень свідчить про те, що граматична складова мовлення є найбільш «чутливою» до наявності благополучних передумов для її засвоєння, що складаються на рівні рідної мови. У контексті теорій міжмовної інтерференції та двомовності встановлено, що діти з особливостями розвитку рідного усного мовлення частіше, ніж їхні однолітки без таких особливостей, здійснюють перенесення граматичних правил з рідної мови на іншу, а також відчують труднощі у розумінні та застосуванні граматичних правил іншої мови (Н. Костюк, О. Савченко, S. Goad & I. White, K. B. de Jong). Нині відомим є факт, що діти з труднощами лексико-граматичного характеру на рівні рідної мови відчують серйозні перешкоди в опануванні граматичних конструкцій іншої мови (J. Paradis). Особливу увагу дослідники приділяють пізнавальному аспекту: виявлено, що недосконалість рідного мовлення може справляти негативний вплив на загальний когнітивний розвиток, що ускладнює своєю чергою процес опанування іншої мови, зокрема граматичних структур (Т. Засекіна, U. S. M. Cummins).

Подальший аналіз даних дав змогу встановити, що відповідно до результатів опитування 2022 р. (м. Київ) 37% респондентів використовують українську мову як основну для сімейного спілкування, 32% – російську, а 26,7% практикують двомовність відповідно до ситуації. Моніторингове дослідження, проведене Державною службою якості освіти України у 2023 р., виявило, що у відвіданих територіальних громадах кількість дітей дошкільного віку зі статусом

«внутрішньо переміщені особи» (здебільшого населення з регіонів, де переважає російська мова спілкування) становила близько 5 000 осіб, що значною мірою впливає на мовну ситуацію в закладах дошкільної освіти, адже діти відтворюють сімейні мовні моделі у спілкуванні з однолітками. Середовище, у якому опиняється дитина з іншомовної родини, сприяє перемиканню мовних кодів, проте може спричиняти змішування мов та гібридизацію лексичних і граматичних структур (Л. Артемова, В. Бабій, Г. Білавич, В. Козубовський, М. Лемещук, Н. Мельник, З. Мигалина, Ж. Милян, С. Савчук, Л. Черніченко, О. Шевчук-Калюжева). Водночас емпіричний досвід вчителів-логопедів свідчить про те, що діти з труднощами опанування рідного усного мовлення відчують суттєві труднощі у формуванні категорій відмінка та роду при оволодінні українською мовою. Означене спостереження пояснюється тим, що українська мова має складнішу систему граматичних узгоджень, що є викликом для дітей з іншомовних родин (І. Глуховцева, К. Глуховцева, Ж. Колоїз). Відсутність системних наукових розвідок, що спрямовані на вивчення особливостей формування граматичних категорій у дітей з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин, обумовлює актуальність дослідження на тему «Формування граматичних категорій відмінка та роду у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично апробувати ефективність методики формування граматичних категорій відмінка та роду у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової та методичної літератури з формування граматичних категорій у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин.
2. Розробити діагностичний інструментарій та експериментально дослідити стан сформованості граматичних категорій відмінка та роду у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин.
3. Розробити методику формування граматичних категорій відмінка та роду у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин та експериментально перевірити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження обрано такі методи: *теоретичні* – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення для вивчення сучасних теоретичних засад, наукових підходів і методологічних основ щодо особливостей формування граматичних категорій відмінка та роду у дітей дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; *емпіричні* – діагностика дітей з мовленнєвими труднощами з іншомовних родин для визначення рівня сформованості граматичних категорій відмінка та роду, проведення спостережень, бесід та аналіз продуктів діяльності дітей (малюнків, оповідань тощо), розроблення системи логопедичних занять щодо формування граматичних категорій відмінка та роду в означеній категорії дітей з іншомовних родин; *методи обробки та інтерпретації даних* – кількісна та якісна обробка даних та визначення ступеня значущості отриманих під час експерименту результатів.

Ключові слова: граматичні категорії відмінка та роду, особливості, дошкільний вік, мовленнєві труднощі, іншомовні родини, мовне середовище.

Онопрієнко Тетяна Олександрівна

Науковий керівник:

Лопатинська Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук

СТРАТЕГІЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО ВТРУЧАННЯ З ПОДОЛАННЯ ПОРУШЕНЬ ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

Актуальність дослідження. Одна з надважливих позицій сучасної освіти орієнтована на формування мовленнєвих особистостей носіїв мови, які визнають мову як соціокультурну та естетичну цінність і вільно володіють всіма видами мовленнєвої діяльності. Освоєння дітьми сучасного соціокультурного простору неможливе без повноцінного мовленнєвого розвитку і пов'язане з обробкою постійно зростаючого обсягу інформації на основі читання і письма, тому концепція мовленнєвої освіти полягає в послідовній трансформації читання і письма як основних предметів початкової школи, де відбувається формування базових універсальних здібностей (когнітивних, комунікативних, інформаційних), що забезпечує їх послідовне перетворення в засіб спілкування і когнітивного розвитку.

Порушення читання – одна з актуальних проблем сучасної освіти. Зокрема, це порушення найпоширеніше серед дітей молодшого шкільного віку, оскільки з приходом до школи і новоутворенням навчальної діяльності як ведучої, читання стає найважливішою навичкою, що забезпечує високу успішність молодшого школяра, входження в колектив, мотивації до навчання тощо. Ця проблема має великі рамки розвитку, оскільки: збільшується кількість дітей із коморбідними порушеннями, наявний дефіцит кадрового потенціалу в закладах освіти та вимушене тривале дистанційне навчання молодших школярів. Діти старшого дошкільного віку не опановують передумовами для формування читання і письма, тому й механізми читання й письма формуються з труднощами. Наслідком є виникнення дислексії і дисграфії. Ці порушення усного і писемного мовлення являють собою помилки в диференціюванні букв, за наявності здатності розуміти та читати їх.

Дислексія у дітей молодшого шкільного віку може бути результатом порушення будь-якого з компонентів, функціональної системи читання: операцій з переробки слухової, кінестетичної, зорової та зорово-просторової інформації; серійної організації рухів, програмування та контролю діяльності; виборчої активації. Однак первинне порушення будь-якого з цих компонентів закономірно позначається на низці інших функцій, до складу яких цей компонент входить. Отже, дислексія не є ізольованими порушеннями, а поєднуються з розладами усного мовлення та інших вербальних та невербальних психічних функцій. Причому ці розлади мають своєрідний характер залежно від того, який саме структурний компонент недостатньо сформований (І. Бугайова, О. Грінєнко, Н. Голуб, Е. Данілавічюте, В. Ільяна, З. Мартинюк, І. Марченко, І. Олійник, О. Олефір, К. Пержановська, Ю. Рібцун, В. Тарасун, К. Тихонова, Л. Тищенко, Н. Чередніченко, А. Фамула-Юрчак, К. Kriegstein, L. Miles, C. Potter, G. Reid, Ch. Stanway, J. Ziegler, M. Wolf та ін.). Однак, незважаючи на велику кількість теоретичних розробок і емпіричних даних психолого-педагогічних, нейропсихологічних, лінгвістичних та логопедичних досліджень, у ряді мовленнєвих порушень стратегія логопедичного втручання з подолання порушень читання молодших школярів з мовленнєвими труднощами залишається найбільш дискусійним об'єктом.

Мета дослідження: розробити, науково обґрунтувати та емпірично дослідити ефективність стратегії логопедичного втручання з подолання порушень читання молодших школярів з мовленнєвими труднощами.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Здійснити аналіз теоретико-методичних засад формування передумов навички читання, діагностики та корекції порушень читання у дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами.

2. Виявити труднощі у читанні дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами та здійснити кількісно-якісний аналіз результатів оцінювання.
3. Розробити, науково обґрунтувати та емпірично дослідити ефективність стратегії логопедичного втручання з подолання порушень читання у дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи* – аналіз нейрофізіологічних, нейролінгвістичних, нейропсихологічних, логодидактичних, психолого-педагогічних джерел з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя щодо формування передумов навички читання, діагностики та корекції порушень читання дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами; розробка стратегії; формулювання висновків; *емпіричні методи:* констатувальний, формувальний та контрольний експерименти з метою визначення механізму дислексичних помилок у дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвими труднощами й з'ясування ефективності стратегії логопедичного втручання з подолання порушень читання у дітей означеної категорії; *методи обробки та інтерпретації даних:* кількісний і якісний аналіз, систематизація та узагальнення результатів дослідження, формування висновків.

Ключові слова: дислексія, механізм дислексичних помилок, стратегія логопедичного втручання, молодші школярі, мовленнєві труднощі.

Пінчук Вікторія Юрївна

Науковий керівник:

Тичина Катерина Олександрівна,
кандидат психологічних наук

ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ ПРИГОЛОСНИХ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ДИТЯЧОЮ АПРАКСІЄЮ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ CUED ARTICULATION

Актуальність дослідження. Чітка звуковимова є основою мовленнєвого розвитку дитини та впливає на оволодіння фонетичним складником мовленнєвої компетентності відповідно до Базового компонента дошкільної освіти. Цей складник охоплює правильну вимову звуків, розвиток фонематичних процесів, мовленнєвого дихання та інтонаційної виразності. Окрім цього, згідно з вимогами Башового компоненту дошкільної освіти (2021), а саме освітнього напрямку «Мовлення дитини. Основи грамоти», мовленнєва компетентність також включає здатність до звукового аналізу, усвідомлення звукової структури слова та формування передумов для оволодіння читанням і письмом. У старшому дошкільному віці цей процес досягає завершального етапу, що є важливим кроком у підготовці дитини до школи.

Одним із найскладніших аспектів мовленнєвого розвитку є правильна вимова приголосних звуків, оскільки вона вимагає високого рівня моторного планування і координації рухів органів артикуляційного апарату. Діти із дитячою апраксією мовлення демонструють труднощі моторного програмування мовлення (L. D. Shriberg, E. Maas, E. Strand та ін.), що ускладнює відтворення точних артикуляційних позицій. Це призводить до варіативності вимови одного й того ж слова; спотворення, заміни або пропусків приголосних звуків, що ускладнює розвиток фонематичного аналізу та синтезу, засвоєння правил орфоєпії та негативно впливає на оволодіння дитиною грамотою.

На сучасному етапі розвитку логопедії особлива увага приділяється пошуку ефективних методів корекції мовленнєвих порушень, які б враховували індивідуальні особливості дітей із дитячою апраксією мовлення. Одним із перспективних підходів є методика Cued Articulation (візуально-артикуляційна підтримка), яка спрямована на інтеграцію слухових, візуальних та кінетичних каналів сприйняття. S. Pascal створила систему жестів, які допомагають дітям зрозуміти та відтворювати звуки мовлення, особливо тим, хто має мовленнєві порушення, такі як

дизартрія, дитяча апраксія мовлення чи порушення фонологічної обізнаності. Використання цього методу дозволяє забезпечити дітям із дитячою апраксією мовлення більш чітке усвідомлення артикуляційних рухів, стимулюючи таким чином розвиток їхнього мовленнєвого планування. Дослідження S. McLeod та E. Strand підтверджують ефективність використання Cued Articulation у розвитку фонологічної обізнаності та мовленнєвої моторики у дітей із мовленнєвими труднощами. Sh. McLeod наголошує, що ця методика не лише покращує звуковимову, а й сприяє загальному вдосконаленню мовних навичок завдяки поєднанню сенсорних, візуальних і моторних підказок. E. Strand підкреслює, що мультисенсорний підхід, який використовує тактильні, зорові й слухові сигнали, значно підвищує ефективність логопедичної роботи, роблячи Cued Articulation перспективним інструментом для корекції мовленнєвих порушень, зокрема у дітей із дитячою апраксією мовлення.

Отже, дослідження формування вимови приголосних звуків у дітей старшого дошкільного віку із дитячою апраксією мовлення засобами Cued Articulation відповідає сучасним потребам логопедичної практики, сприяє покращенню якості корекційної роботи та розширює науково-методичну базу для роботи з дітьми із мовленнєвими порушеннями.

Мета дослідження: теоретично й емпірично дослідити стан сформованості вимови приголосних звуків у дітей старшого дошкільного віку із дитячою апраксією мовлення та розробити методичні рекомендації щодо їх формування засобами Cued Articulation.

Відповідно до мети визначено **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури щодо проблеми дослідження.
2. Дібрати діагностичний інструментарій та визначити стан сформованості звуковимови у дітей старшого дошкільного віку із дитячою апраксією мовлення.
3. Розробити методичні рекомендації щодо формування приголосних звуків у дітей старшого дошкільного віку із дитячою апраксією мовлення засобами Cued Articulation.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження: *теоретичні методи:* аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури з метою вивчення проблеми щодо формування приголосних звуків у дітей старшого дошкільного віку із дитячою апраксією мовлення засобами Cued Articulation; *емпіричні методи:* діагностика дітей старшого дошкільного віку з дитячою апраксією мовлення з метою визначення стану сформованості їхньої звуковимови; розробці методичних рекомендацій щодо формування приголосних звуків у дітей старшого дошкільного віку із дитячою апраксією мовлення засобами Cued Articulation; *методи обробки та інтерпретації даних:* кількісний і якісний аналіз, інтерпретація та систематизація результатів дослідження, формулювання висновків.

Ключові слова: Cued Articulation, дитяча апраксія мовлення, логопед, вимова приголосних звуків, діти старшого дошкільного віку.

Самойленко Антоніна Валентинівна

Науковий керівник:

Лопатинська Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук

ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ФРАЗОВОГО КОНСТРУКТОРА

Актуальність дослідження. Розвиток монологічного мовлення є однією з ключових умов успішного переходу дитини від дошкільного до шкільного навчання. Однак діти старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами стикаються з низкою проблем, які впливають на їхню здатність будувати послідовні, логічно структуровані висловлювання.

Використання засобів фразового конструктора як інноваційного інструмента сприяє розвитку мовленнєвої діяльності завдяки інтерактивним ігровим механізмам. Це дозволяє покращити когнітивні, лінгвістичні та комунікативні навички дітей.

Сутність монологічного мовлення була представлена в науково-лінгвістичних дослідженнях, як посередництво освіти (G. Wells); розглянуто її складність під час сприйняття на слух (J. FoxTree; S. Papageorgiou, R. Stevens & S. Goodwin); виділено форми монологів (N. Enyedy & C. Hoadley) та характерологічний зміст (G. Buck; M. Coulthard & M. Montgomery). Монологічне мовлення у дітей з типовим розвитком висвітлено у дослідженнях, які розкривають: загальний мовленнєвий розвиток (А. Богуш, Н. Гавриш та ін.); сформовану мовленнєву компетенцію (Л. Калмикова, Н. Харченко, Н. Kyuchukov та ін.); мовленнєву діяльність (Л. Калмикова та ін.). Проаналізовано наслідки мовленнєвого недорозвинення на готовність дітей до навчання в закладах загальної середньої освіти (О. Белова та ін.); розглянуто вплив мовленнєвих труднощів на когнітивний та соціальний розвиток дитини (Н. Sharp & K. Hillenbrand; U. Willinger, E. Brunner, G. Diendorfer-Radner, J. Sams, U. Sirsch & B. Eisenwort та ін.). Саме ці роботи змогли розкрити сутність монологічного мовлення, його становлення і розвиток у дітей дошкільного віку.

Метою дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити ефективність формування монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобом фразового конструктора.

Відповідно до мети визначено **завдання:**

1. Аналіз теоретичних основ формування монологічного мовлення.
2. Визначити стан сформованості монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.
3. Розробити і впровадити систему роботи з формування монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами фразового конструктора та встановити її ефективність.

Шляхи реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи:* аналіз нейрофізіологічних, психолінгвістичних, нейропсихологічних, логопедичних, психолого-педагогічних джерел з метою визначення науково-теоретичного підґрунтя з формування монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами, формулювання висновків; *емпіричні методи:* констатувальний, формувальний та контрольний експерименти з метою визначення стану сформованості монологічного мовлення та з'ясування ефективності використання фразового конструктора як засобу його формування у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами; *методи обробки та інтерпретації даних:* кількісний і якісний аналіз, інтерпретація та систематизація результатів дослідження, формулювання загальних висновків.

Ключові слова: монологічне мовлення, старший дошкільний вік, мовленнєві труднощі, фразовий конструктор, розвиток мовлення, логопедична робота.

Ярошевська Аліна Олександрівна

Науковий керівник:

Тичина Катерина Олександрівна,
кандидат психологічних наук

ФОРМУВАННЯ ФОНАЦІЙНОГО ДИХАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ ЗАСОБАМИ ЛОГОСПІВОК

Актуальність дослідження. Формування фонаційного дихання є важливим аспектом загального мовленнєвого розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Дихання впливає на якість голосоутворення, чіткість артикуляції звуків, ритміки та інтонації мовлення, а також попереджає

перевтому голосових зв'язок. У період раннього дитинства саме правильне фонаційне дихання стає фундаментом для подальшого розвитку мовленнєвої компетентності, що сприяє успішній комунікації дитини у майбутньому. Для досягнення цієї мети логопедична робота над дихальними навичками повинна бути чітко організованою і послідовною. Сучасні підходи до цього процесу вказують на необхідність вдосконалення методик, і одним з ефективних засобів для розвитку фонаційного дихання є логоспівки.

Дослідженням питання фонаційного дихання займалась низка науковців (Н. Бабич, Я. Гомон, Г. Горошкова, Т. Осадча, В. Подгорна, J. D. Hoit, T. J. Nixon, P. J. Watson, W. J. Morgan та ін.). Фонаційне дихання значно відрізняється від природного фізіологічного дихання, оскільки потребує більшого обсягу повітря, його постійного резерву, раціонального використання та своєчасного поповнення. У процесі фонаційного дихання вдих і видих мають різну тривалість: видих значно перевищує вдих за тривалістю. Після короткого вдиху виконується пауза, під час якої активується діафрагма, після чого йде тривалий фонаційний видих. Звуки утворюються саме під час видиху. Повітряний потік, проходячи через трахею, потрапляє з легень до гортані, а звідти в ротову порожнину. У цей момент потік проходить через голосові зв'язки, які знаходяться в гортані та утворюють голосову щілину. Оскільки звуки створюються під час видиху, його організація є ключовим фактором для правильного мовленнєвого дихання та постановки голосу. Ця навичка розвивається через регулярне виконання спеціально підібраних вправ і з часом стає автоматизованою та природною для дитини.

Для ефективного формування та корекції фонаційного дихання першочерговим є дослідження стану його сформованості. У своїх наукових працях Г. Горошкова та Т. Осадча приділили увагу цьому питанню. Науковці описали відмінність між фізіологічним та фонаційним диханням, окреслили ключові особливості мовленнєвого дихання та його критерії, створили діагностичні методики. Це, в свою чергу, дозволяє виявити індивідуальні особливості дихальної функції, а також можливі труднощі, які впливають на якість мовлення. Такий підхід є основою для побудови подальшої індивідуальної корекційної програми, спрямованої на гармонізацію дихальних процесів у контексті мовленнєвої діяльності. Т. Осадча стверджує, що велике значення для фізіологічного голосоутворення має розвиток функції зовнішнього, фонаційного та мовленнєвого дихання у дітей дошкільного віку. Так, до 7 років у дітей фонаційне дихання розвинуто недостатньо, сила голосу та тривалість звучання обмежені. Тому, діти дошкільного віку вимовити фразу за один видих не можуть, їм потрібно добирати повітря майже перед кожним словом. Тому роботу над формуванням фонаційного дихання слід починати ще в молодшому дошкільному віці.

У межах своєї наукової діяльності Н. Бабич, Я. Гомон, Н. Лопатинська та Т. Хомик описали ефективні підходи до формування фонаційного дихання у дітей дошкільного віку. Зокрема, вони акцентували увагу на використанні ігрових методів, спеціальних дихальних вправ, спрямованих на розвиток координації між дихальними, голосовими та артикуляційними компонентами, а також на важливості поступового ускладнення завдань. Дослідники наголошують, що систематична робота над фонаційним диханням сприяє не лише покращенню мовленнєвих навичок, але й загальному фізіологічному розвитку дитини, забезпечуючи гармонізацію її мовленнєвої та дихальної діяльності.

Логоспівки є ефективним інструментом у формуванні фонаційного дихання, поєднуючи музичні та логопедичні прийоми. Такий елемент мотивує дітей, викликає позитивні емоції та допомагає зосередитися на виконанні. Н. Лопатинська та Н. Невечера зазначають, що логоспівки – це логоритмічні пісні, які супроводжуються темпо-ритмічними мнемодоріжками. Вони допомагають дитині розвивати навички слухання, сприйняття та аналізу почутого, а також виконувати дії, спрямовані на темпо-ритмічне переключення. Під час занять дитина спостерігає за артикуляцією та очима дорослого, що стимулює її до повторення музичного та мовленнєвого матеріалу. Завдяки своїй універсальності, логоспівки можна адаптувати для дітей різного віку та рівня мовленнєвого розвитку, що робить цей засіб актуальним у корекційно-розвивальній роботі.

Таким чином, актуальність формування фонаційного дихання у дітей молодшого дошкільного віку засобами логоспівок визначається важливістю цього компоненту для подальшого розвитку мовлення дитини.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність методики з формування фонаційного дихання у дітей молодшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами логоспівок.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз науково-методичної літератури з проблеми формування фонаційного дихання у дітей дошкільного віку.
2. Підібрати інструментарій та визначити стан сформованості фонаційного дихання у дітей молодшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами.
3. Розробити методику формування фонаційного дихання у дітей молодшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами логоспівок та експериментально перевірити її ефективність.

Шляхами реалізації мети та завдань дослідження є: *теоретичні методи* – аналіз, синтез та систематизація науково-методичної літератури з метою вивчення теоретичних та практичних позицій проблеми формування фонаційного дихання; *емпіричні методи* – констатувальний, формувальний та контрольний експерименти з метою визначення стану сформованості фонаційного дихання у дітей молодшого дошкільного віку із мовленнєвими труднощами й з'ясування ефективності використання логоспівок в процесі формування фонаційного дихання у дітей означеної категорії; *методи обробки та інтерпретації даних:* кількісний і якісний аналіз, інтерпретація та систематизація результатів дослідження, формулювання загальних висновків.

Ключові слова: фонаційне дихання, діти молодшого дошкільного віку, логоспівки, формувальна методика.